

Posudok oponenta dizertačnej práce Mgr. Michaely Liškovej
“Neologismus v lingvistickém, mediálnim a běžném obrazu světa“
predkladanej v roku 2018 v Ústavě českého jazyka a teorie komunikace FF KU v Prahe

1. Stručná charakteristika práce

Predložená práca ponúka teoreticko-praktický náčrt neologizmov v súčasnej češtine. Autorka v nej prináša jednak solídnu teoretickú reflexiu o pojme neologizmus na báze korektného lingvistického rozhládu v českej, slovenskej a selektívne aj inej zahraničnej odbornej literatúre, jednak aspektom neológie v češtine venuje pozornosť v prepojení s etnolingvistickou koncepciu „jazykového obrazu sveta“ (a to hned v troch výsekoch reality – z jazykového života, z bežného života aj z masmediálneho prostredia). Súčasťou práce je menší sociolingvistický prieskum o vzťahu neologistov k neologizmom vrátane prehľadu hodnotení neologizmov respondentmi a napokon aj ukážkový slovník 700 vybraných neologizmov. Celok predstavuje komplexný náčrt problematiky otvárajúci širokopásmový záber na neologizmy v interdisciplinárnom ponore.

2. Stručné celkové zhodnotenie

Prezentovaný výstup je dokladom o húževnatosti autorky a o jej viacstranných schopnostiach – ako zrelej teoretičky, autorky analytickej štúdie o neologizmoch, aj ako lexikografky schopnej na báze optimálne stanovených kritérií, korektného rozhládu v problematike a vlastnej vedeckej pripravenosti vytvoriť reprezentatívny špecializovaný slovník nových slov so zrozumiteľnými a aj pre verejnoscť užitočnými výkladmi (bežne ľudia mnoho nových slov nepoznajú a nerozumejú im). Oceniteľná je autorkina rozhládenosť dokladaná priebežne množstvom funkčných odkazov na jestvujúce teoretické myšlienky i materiálové pramene, metodologická spôsobilosť uplatnená napríklad v kvalitatívno-kvantitatívnom výskume a originálna stratégia reflektovania neologizmov aj cez etnolingvistické inštrumentárium. Výsledkom je dôstojná dizertačná práca, prínosná pre lingvistiku a užitočná aj pre širšiu verejnosť. Zreteľ na „občianskych vedcov“ je v práci neprehliadnutelný a multiplikuje tak hodnotu a dosah celej práce. Pozitívne hodnotím napokon zvolenú preferenciu deskripcie nad preskripciou pri koncipovaní hesiel v slovníkovej časti.

3. Podrobné zhodnotenie celej práce

Téma dizertácie je aktuálna jednak svojím teoretickým rozmerom (zahŕňajúcim neujasnené otázky dynamiky jazyka či vymedzenia samotného pojmu neologizmus), jednak vzhľadom na sústavnú potrebu vysporadúvať sa prakticky s inovačným procesom a jeho produktmi v jazyku a reči. Pravda, nie všetky časti vo vyššie opísanom náročne koncipovanom diele jedinej autorky sú rozpracované do porovnatelnej hĺbky a ich poznávací prínos takisto vnímam diferencované, ale všetky súčasti predloženej práce prispievajú k tvoreniu plastického a uceleného obrazu

o neológii v češtine. Žiadnu časť pritom nemožno považovať za mechanickú deskripciu či strohý komplát reprodukovaných poznatkov. Ide o autonómne dielo, v ktorom autorka na báze veľmi dobre zmapovaného stavu poznania jemnocite selektuje a hierarchizuje už známe informácie, aby na nich následne postavila vlastný (zrozumiteľne sformulovaný) obraz neologizmov. Svoju korektnú teoretickú prípravu zúročuje pri lexikografickej aplikácii v rámci priloženého slovníčka neologizmov.

Za kľúčovú časť považujem kapitolu o lingvistickom obraze neologizmov. Ich zasadenie do časového rámca doviedlo pisateľku k rozšíreniu záberu nielen na „nové“ slová v češtine, ale aj na antikvarizujúcemu lexiku. Prirodzene, časť o antikvarizmoch je akousi perifériou v pozadí neologizmov. Iste preto k nastoleným myšlienkom o funkčnom rozptyle archaizmov jednak medzi knižné jednotky, ale aj medzi hovorové, zaujíma autorka menej explicitné postoje. Slovenská realistická literárna spisba, ale aj bežná reč osemdesiatnikov, najmä Stredoslovákov, eviduje viacero hovorových slov (*kapišón*, *kitľa*, *ambrel(a)* a pod.), ktoré legitimizujú oné hovorové archaizmy dodnes. Nad rámec vägnejsieho (hoci správneho) konštatovania zo s. 47 o tom, že niektoré idey B. Havránka neboli prevzaté ďalšími autormi ako celok, ale len jedna ich časť o uplatňovaní archaizmov v umeleckom štýle (a najmä so štatútom knižnosti), vítané by bolo jednoznačné vyjadrenie k tomu, čo je „nedoceňované“, na čo sa pozabúda. Ilustračné príklady hovorových archaizmov by iste takú argumentáciu podporili.

Samotná centrálna prezentácia autorkinej teórie o neologizmoch je zrelá, presvedčivá a vyvážene zargumentovaná. Má všetky obsahové aj formálne cnosti, ktoré sa od vydarenej vedeckej štúdie očakávajú a na všetky „požiadavky“ na písanie posudku odpovedám stručne a jednoznačne: „áno, vrchovato napĺňa všetky štandardy“. Pasáž na s. 48 – 111 považujem za vrcholne vydarenú časť dizertácie a keďže je venovaná lingvistickému obrazu neologizmov v užšom zmysle (tu už bez ohľadu na antikvarizmy), treba skonštatovať, že kulminácia výkonu je situovaná adekvátnie. Osobitne (a opakovane) vyzdvihujem jednak autorkin široký rozhľad v stave poznania, jednak správne postihnutie dôležitosti demokratizácie vedy, ktorá sa nesporne dá a mala by sa zúročiť pri crowdsourcingovej tvorbe slovníka neologizmov. Za presvedčivé považujem tiež autorkino riešenie „veku“ neologizmov ako kontinuum v škále od centra k periférii – nielenže sa tým elegantne vysporadúva s požiadavkou na chápanie „novosti“ slov, ale súčasne aj „drží krok“ so súčasnými trendmi v sociálnych vedách, ktoré rezignujú na scientisticky profilované exaktné limity.

Sociolingvistickú sondu do recepcie neologizmov na vzorke 100 respondentov vnímam ako menej prínosnú z hľadiska poznania (s respondentmi konfrontovaná vzorka výrazov je príliš malá a počet respondentov je nereprezentatívny), ale oceňujem tento prieskum ako dobre „technicky“ zrealizovaný vo všetkých jeho fázach od predvýskumu po vyhodnotenie výsledkov. Exaktné stĺpcové diagramy prospievajú rýchlej orientácii v zistených výsledkoch. Tento prieskum bol predsa

prospešný, a sice potvrdil očakávanie, že výrazy *internet* a *minisukňa* už nie sú vnímané ako neologizmy. To môže poslúžiť ako argument na perspektívne zmeny v jestvujúcom výklade o neologizmoch ako príznakových slovách v novej encyklopédii češtiny. (Na onú nejednoznačnosť ilustrovania neologizmu výrazom *minisukňa* upozorňuje pisateľka dizertácie a aj tento postreh vnímam ako prínosný v jej dizertácii.) Na druhej strane si kladiem otázku o optimálnosti výberu slov do dotazníkového testovania: v záujme koherentnosti s teoretickou tézou, že neologizmy patria do kontinua na osi od centra k periférii, očakávala by som vyváženejšie ponúkané spektrum výrazov viac smerom k centru „čerstvosti“ slov. V súčasnej ponuke je prakticky polovica skôr neutralizovaných, starnúcich, prípadne zanikajúcich slov, zatiaľ čo neuzuálna lexika (napr. *babiš(ov)né*) celkom chýba. Nie som si istá, či bola zvolená optimálna sociálna štruktúra respondentov, v ktorej dominuje jedna homogénna skupina školákov vo veku 17-19 rokov z jednej triedy.

Slovník so 700 neologizmami je užitočným komplementom k teoretickej časti a chválim, že sa autorka (dodatočne) rozhodla priložiť ho k dizertácii. Svojou podstatou je to dobrý podklad pre rodiace sa lexikografické dielo, ktoré si zaslúži samostatnú valorizáciu v knižnej či aspoň elektronickej podobe.

4. Dotazy k obhajobe

- V spätočnosti s mierou (ne)uzualizácie inovujúcich výrazov v lexike sa v teórii venuje adekvátna pozornosť okazionalizmom. V tejto súvislosti sa dizertantka zmieňuje o kritériach vydeľovania okazionalizmov podľa G. Lykova, ktoré nachádza ako inšpiráciu v štúdii L. Sisáka. Otázne je, či nemáme k dispozícii aj ucelenejšie, komplexnejšie dielo, než je 10-stranová štúdia L. Sisáka, ktoré sa venuje aspektom okazionalizmov v našom kontexte (a skôr než L. Sisák).
- V mene súladu práce s jedným z konštatovaní o tom, že neologizmus je starý cca 5 rokov (pričom jeho „starnutie“ je kontinuálne), možno uvažovať, či dotazníkom „testované“ výrazy *eldéenka*, *blairizmus*, *internet*, *sendvičová generace*, *minisukňa*, *kráčivec* nie sú kvantitatívne príliš početné (v celkovej vzorke 11 ks výrazov v tretej verzii) a či nemal byť v dotazníku vytvorený väčší priestor pre prototypické neologizmy.
- Iné podnety do diskusie sú obsiahnuté priebežne v podrobnom zhodnotení práce (na margo antikvarizmov či sociálnej štruktúry respondentov dotazníka).

5. Záver

Predložená dizertačná práca spĺňa požiadavky kladené na dizertačnú prácu, a preto ju odporúčam na obhajobu a predbežne ju klasifikujem ako prospela.